

Meyve Kitabı

Editörler:
Emine Gürsoy Naskali
Dilek Herkmen

KİTABEVİ • 303

**Kapak
Minyatür**

**Dizgi/İç Düzen
Bidaye**

Baskı

Çalış Ofset

Davutpaşa Caddesi No: 8

Topkapı - İstanbul

Cilt

Bayrak

İstanbul, Ekim 2006

ISBN 975-6403-77-2

Meyve Kitabı

Editörler

Emine Gürsoy Naskali

Dilek Herkmen

KITABEVİ

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ • IX

GİRİŞ • XI

TANRI'YA SUNULAN MEYVE

Yaşar Çoruhlu

Meyve Sunma Sahnelerinin Anlamı • 3

BEREKET SEMBOLÜ

Filiz Nurhan Ölmez

Dokumalarda Meyve • 23

Nalan Türkmen

Anadolu Konut Mimarîsinde Meyve Motifleri • 41

EZOTERİK MEYVE

Necdet Tosun

Tasavvufta Meyve • 55

YASAK MEYVE

İlham Köse

Divanlarda Yasak Meyve • 69

Hidayet Aydar

Âdem'in Meyvesi • 83

AŞUFTE MEYVE

M. Esat Harmancı

Klasik Türk Şiirinde Üzüm • 107

Mehmet Erol

Elma Yanaklı Kiraz Dudaklı • 129

MEYVELERİN TÜRKÜSÜ

Bülent Yorulmaz

Kıbrıs Türk Mânilerinde Meyve Duygusallığı • 155

Ahmet Demirtaş

Meyveli Atasözleri • 169

Adem Yıldız

Meyveli Bilmeceler • 175

KIZILELMA

Muhammet Gür

Kızılelma • 185

EDEBÎ ESERLERİMİZDE MEYVE

Aylin Koç

Meyvelerin Sohbeti • 207

Yücel Dağlı

Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde Meyve • 225

Mesut Şen

Bâburnâme'de Meyveler • 291

MEYVE ADLARI

Hatice Şirin

Türkçe'de "Yaş" ve "Ufak" Kavramlarından

Gelişmiş Meyve Adları • 335

Zuhal Kültür

Meyve Kelimesi • 351

YABANÎ MEYVELER

Ali Duymaz

Balıkesir'de Yabanî Meyve Kültürü • 365

Arzu Erdoğan Öztürk

Alıç • 395

Faruk Yavuz

İğde • 401

MEYVENİN KULLANIM ALANLARI

Hüseyin Durgut

Anadolu Ağzlarında Meyvenin Yan Ürünleri • 415

Naim İyigün

Çalgı Yapımında Meyve Ağaçları • 437

Alev Özbil

Misk Meyve Sabunu • 447

İKTİSAT TARİHİNDE MEYVE

Cafer Çiftçi

Osmanlıda Meyve Alım Satımı:

Mekânlar, Görevliler, Vergiler ve Standartlar • 455

Hayrunnisa Alan

XV - XVI. Asırlarda Orta Asya'da İhraç Ürünü Olarak Meyveler • 473

Samira Kortantamer

Memlûk Toplum Hayatında Meyve • 483

Emine Uyumaz

XI - XIV. Yüzyıllarda Anadolu'da Yetişen Meyveler • 491

Hüseyin Salman

XIII - XV. Asırlar Arasında Orta Asya'da Yetişen Meyveler ve
Ekonomik Değerleri • 505

Güler Yarcı

Osmanlı Gümrük Kayıtlarında Meyve • 517

Mustafa S. Küçükaşçı

Orta Çağda Meyve Sembolizmi • 545

SEVDALI MEYVE

Nihat Öztoprak

Meyve ile İlgili Âdetler • 563

Sebahat Deniz

Meyveli Teşbihler • 579

Neslihan İlknur Keskin

"Meyve"nin Anlam Çerçevesi • 599

Meyvelerin Sohbeti

— Aylin Koç* —

Meyvelerin birbirleriyle hiç geçinemediklerini, aralarının bozuk olduğunu, işi kavgaya vardıracak derecede birbirleriyle düşman olduklarını düşünür müydünüz? Sizi bilmem ama ben bu kadar geçimsiz olduklarını düşünmemiştim.

Sohbetü'l-esmâr, meyvelerin kendi üstünlüklerini tartıştıkları 200 beyitlik küçük bir mesnevîdir. Bu çalışmada eserin Fuzulî'ye ait olup olmadığı konusundaki tartışmalar, eser üzerinde yapılan çalışmalar, eserin konusu, nüshaları, üslûbu ve dili üzerinde durulmuştur. Ayrıca çeşitli yayımları bulunan *Sohbetü'l-esmâr*'ın tam metni verilmiştir.

Sohbetü'l-esmâr'ın Fuzulî'ye aidiyeti konusundaki tartışmalar

Eserdeki meyvelerin kendi aralarında yaptıkları tartışmaların garip bir tecelliyle bilim adamlarına da sirayet etmiş olduğu görülmektedir. Eserin Fuzulî'ye ait olup olmadığı konusunda iki eksen vardır: Azerbaycan'daki araştırmacılar (Emin Âbid, Hamit Araslı) eserin Fuzulî'ye ait olduğunu; Türkiye'deki araştırmacılar ise (Fuat Köprülü, Abdülkadir Karahan, Müjgan Cunbur, Sedit Yüksel, Halûk İpekten) tarihî bilgilerden hareket ederek ve dil özelliklerini dikkate alarak bu eserin Fuzulî'ye aidiyeti konusunda tereddütlü ifadeler kullanmış, eserin Fuzulî'ye ait olamayacağını ifade etmişlerdir.

Emin Âbid, *Hayat* dergisinde 1927 yılında yayımlanan "Fuzulî'nin Malum Olmayan Bir Eseri" başlıklı makalesinde, yazısından dokuz se-

* Dr. Aylin Koç, Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Araştırma Görevlisi, İstanbul.

ne önce, Bakû'de Fuzulî'nin bilinen eserlerinden farklı bir eserine rastladığını, İstanbul'da yaptığı araştırmalara rağmen eserin nüshasına tesadüf etmediğini; ancak, İstanbul'dan Bakû'ye döndüğünde şair Abbas Müznib Beyin kütüphanesinde gördüğü başka bir yazmasını inceleme fırsatı bulduğunu belirtir. Evvelce gördüğü nüshanın taşbasması olduğunu, tetkik ettiği nüshanın ise 1304 (1886)'te tertip edilmiş bir *cönk* içinde yer alan el yazması olduğunu belirtir. Emin Âbid, *Sohbetü'l-esmâr*'ın konusunun meyvelerin konuşmasından ibaret basit bir mevzuya sahip olmakla birlikte, Fuzulî'nin hayat felsefesini, eserdeki sade üslûpta da Fuzulî'nin samimî ruhunu görmenin mümkün olduğunu ifade eder. Emin Âbid'e göre gezmek amacıyla bağa giren *huceste-sîmâ* (kutlu kişi) Fuzulî'nin ta kendisidir.¹

Hamit Araslı, tarafından Bakû'de yayınlanan *Fuzulî, Eserleri* adlı dört ciltlik külliyatta *Sohbetü'l-esmâr* hakkında verilen bilgiye göre; *Sohbetü'l-esmâr*'ın Fuzulî'nin alegorik eserleri içerisinde gerek konusu gerekse yapısı itibarıyla belki çocuklar için yazılmış bir eser olduğu, eserin ilk taşbasmasını esas alan Tebrizli nâşirler tarafından yayımlanması esnasında metin üzerinde tahrifler yapıldığı, bu esnada eserin dil özelliklerinin bozulduğu belirtilmektedir. *Sohbetü'l-esmâr*'daki fikirlerin Fuzulî'nin *Beng ü Bâde* eserinin bir devamı niteliği taşıdığı, eserdeki bahar tasvirinin de *Beng ü Bâde*'nin mukaddimesindeki bahar tasvirini hatırlattığı ve şairin kendi muhitini anlattığı da ifade edilmektedir.²

¹ "...Hâlbuki bundan dokuz sene evvel, Bakû'de, bunlardan başka Fuzulî'nin daha bir eserine tesadüf etmiştik; Fakat İstanbul'da iken yaptığımız taharriyata rağmen bunun başka bir nüshasını bulamamıştık ve Bakû'den getirtmek de bir türlü mümkün olamamıştı. Nihayet İstanbul'dan dönüşümüzde tekrar elde etmeye muvaffak olduğumuz bu eseri hususî kütüphanesinden lutfetmekle istifademizi temin eden şair Abbas Müznib Beye ayrıca teşekkür etmeyi vazife addeylerim. Fuzulî'nin edebî şahsiyetine bir şey ilâve edecek yazısı olmasa bile burada kısa bir tahlil ile Türkiyat âlemine takdim etmeye çalışacağız... Evvelce gördüğüm nüsha, taşbasması idi; tedkik ettiğimiz nüsha ise 1304'te tertip edilmiş bir "cönk" içinde el yazmasıdır." (Emin Âbid, *Hayat I*, S. 16, İstanbul 1927, s. 314-315.)

² "Füzuli allegoriyaları içerisinde 'Söhbätül-Âsmar' istâr mâzmunu, istârsâ gurluşu e'tibarile bâlkâ dâ uşaglar üçün yazılmış marağlı bir âsârdır... Türkiyâ tâdgigatçıları bu âsârin Füzuliyâ aid olmadığını sübut etmâyâ câhd etdiler. Onlar, 'dili sadâdir, mövzuu bâsittir' deyâ, âsârin Füzuliyâ aid olmadığını isbat etmâk istâyirdiler. Köprülüzadâ hâlâ 1928-ci ildâ "Türkiyat" mâcmuâsinin ikinci cildindâ 'Söhbätül-Âsmar' âsârinin Füzuliyâ aid olmadığını iddia edârâk, âsârin dil nögteyi-nâzârandân Füzuli şeirlärindân fârglândiyini göstârmişdir. Lakin Köprülüzadânın bu fikrilâ razılaşmag çâtindir. Hâr şeydân ävvâl, geyd etmâk lazimdir ki, Füzulinin hämin âsârinin Azârbyanca yazdığı bir gâsidädâ: *Busati-gülşânâ*

Fuad Köprülü, *İslâm Ansiklopedisi'*ndeki Fuzulî maddesinde Fuzulî'nin hayatı, mezhebi, edebî şahsiyeti hakkında bilgi verdikten sonra eserlerini sayarken *Sohbeti'l-esmâr'*ı da değerlendirir. Köprülü, Emin

*diin eylâdim güzâr ki, dâma / Gılam nazareyi-asari-sân'âti-mövla. / Âcâb niza'idâ gördüm çämân zâriflârin / Tâaccüb ilâ gamu saliki-târîgi-hâta... Âsâr kiçik bir bahar täs-virilâ başlayır: Nârgiz ki, göz açdı bagâ girdi, / Bir bahmagılan öziin itirdi. / Kâcgârdân olub bânâfşâyi-zar, / Bir nâşâyi-mäylâ oldu hummar. / Goncâ yahasını eylâdi çak, / Bülbül bahuban olub fârahnak, / Bag içrâ açıldı gırmızı gül, / Başladı âninü nalâ bülbül. / Âlgissâ, fâzalanib çämânlâr / Hoş, tazâ geyindi yasämânlâr. Diggât etdikdâ buradaki bahar täs-viri 'Bângü Badâ' âsârinin mügâddimäsindâki bahar täs-virinâ çoh yahındır: Lâ'li-târdân nâsimi-ânbârbu, / Goncâ minasın eylâmiş mämmlu, / Nogl ilâ dolmuş idi gül tâbâgi, / Gürsi-limu töküib sâmän vâragi. / Doldurub sağıyi-sâba herdâm, / Cami-gül içrâ badeyi-şâbnâm. / Bülbüli-hâstâdân aparmuş huş, / Gümriyi-zarı eylâmiş mädhuş. / Yasämân doldurub sürahiyi-zâr, / Zâdcâ badâ ilâ vâgti-sâhâr, / Sâbzâni etmiş oylâ layâ'gil / Ki, düşüb ciyâ râhtin etmiş gil. Hâr iki âsârin başlangıcındaki bânzâyiş bunların eyni müâllif târâfindân gälâmâ alındığını aydın göstârir. Füzulinin bu âsârindâ Azârbaycan ârazisindâ, hüsüsân şairin yaşadığı ârazi dâ dahil olmagla, Yahın Şârgdâ yetişân meyvälârdân bâhs edilir" (Araslı, Hamit, *Füzuli, Âsârlâri*, Bakü 1958, s. 179-184. 1304-cü ildâ yazılmış başga bir nüshâsinin ortada olması Tâbriz naşirlârinin düzgün hârakât etdiklârinin aydınlaşdırdığı kimi, bu âsârin ilk mât-bââ guruldugu dövrlârdâ çap olundugunu nâzârâ alsag, orada bir çoh tâhriflâre yol verildiyyinin tâbii oldugu aydın olar. Füzulinin divanlarının ilk nâşrlârinde dâ bu kimi tâhriflâr vardır. Hüsüsân Tâbriz naşirlâri âsârin dil hüsusiyyâtlârinin sahlamamış olduklarından, bu nâşr o gâdâr dâ e'tibarlı deyildir. Lakin ortada olan yeganâ âsâr oldugu üçün giymâtlidir. 'Söhbâtü'l-Âsmâr' âsâri ideya e'tibarilâ 'Bângü Badâ'nin devamıdır. O, öz guruluşu e'tibarilâ dâ hâmin âsâri hatırladır. Çoh ehtimal ki, naşirlâr âsârin giriş hissâsini ihtisar etmişlâr. Yahud da onların âlindâ âsârin nagis nüshâsi olmuşdur. Eyni zamanda şairin gâsidâlârinde vermiş oldugu bir parça, Füzulinin bu mövzuda düşündüyünü daha da aydınlaşdırır. Füzuli Azârbaycanca yazdığı bir gâsidâdâ: *Busati-gülşânâ diin eylâdim güzâr ki, dâma / Gılam nazareyi-asari-sân'âti-mövla. / Âcâb niza'idâ gördüm çämân zâriflârin / Tâaccüb ilâ gamu saliki-târîgi-hâta... Âsâr kiçik bir bahar täs-virilâ başlayır: Nârgiz ki, göz açdı bagâ girdi, / Bir bahmagılan öziin itirdi. / Kâcgârdân olub bânâfşâyi-zar, / Bir nâşâyi-mäylâ oldu hummar. / Goncâ yahasını eylâdi çak, / Bülbül bahuban olub fârahnak, / Bag içrâ açıldı gırmızı gül, / Başladı âninü nalâ bülbül. / Âlgissâ, fâzalanib çämânlâr / Hoş, tazâ geyindi yasämânlâr. Diggât etdikdâ buradaki bahar täs-viri 'Bângü Badâ' âsârinin mügâddimäsindâki bahar täs-virinâ çoh yahındır: Lâ'li-târdân nâsimi-ânbârbu, / Goncâ minasın eylâmiş mämmlu, / Nogl ilâ dolmuş idi gül tâbâgi, / Gürsi-limu töküib sâmän vâragi. / Doldurub sağıyi-sâba herdâm, / Cami-gül içrâ badeyi-şâbnâm. / Bülbüli-hâstâdân aparmuş huş, / Gümriyi-zarı eylâmiş mädhuş. / Yasämân doldurub sürahiyi-zâr, / Zâdcâ badâ ilâ vâgti-sâhâr, / Sâbzâni etmiş oylâ layâ'gil / Ki, düşüb ciyâ râhtin etmiş gil. Hâr iki âsârin başlangıcındaki bânzâyiş bunların eyni müâllif târâfindân gälâmâ alındığını aydın göstârir. Füzulinin bu âsârindâ Azârbaycan ârazisindâ, hüsüsân şairin yaşadığı ârazi dâ dahil olmagla, Yahın Şârgdâ yetişân meyvälârdân bâhs edilir" (Araslı, Hamit, *Füzuli, Âsârlâri*, Bakü 1958, s. 179-184).**

Âbid'in *Hayat* mecmuasında eser hakkında verdiği bilgileri tekrarlayarak eserin Fuzulî'ye aidiyetini hiçbir delile dayandırmadan ileri sürdüğünü, gerek üslûp gerekse nazım tekniği açısından Fuzulî'nin eserleriyle mukayese edilemeyecek kadar iptidaî ve değersiz olduğunu belirtir. Köprülü'ye göre, Fuzulî'ye isnadı imkânsızdır, bu eser Fuzulî'den epey sonra, alelâde bir şair tarafından yazılmış olmalıdır. Köprülü'nün üzerinde durduğu bir diğer husus ise; eseri ilim âlemine ilk tanıtan kişinin Emin Âbid olmadığı, Emin Âbid'den iki yıl önce 1925'te Bakü'de neşredilen *Fuzulî* adlı makaleler mecmuasında eserden bahsedildiğidir.³

Abdülkadir Karahan ise, Fuzulî hakkında hazırladığı monografide,⁴ şairin eserleri üzerinde dururken *Sohbetü'l-esmâ*'ı da belirtir ancak, eseri Fuzulî'ye mal etmekte tereddüt gösterir. Aynı tereddütünü Diyanet Vakfı tarafından hazırlanan *İslâm Ansiklopedi*'sindeki Fuzulî maddesinde de sergiler.⁵

Müjgan Cunbur, *Fuzulî Hakkında Bir Bibliyografya Denemesi* adlı kitabında, *Sohbetü'l-esmâ*'ı "Fuzulî'ye İsnad Olunan Eserler" başlığı altında ele almıştır. Cunbur, bu konuda net bir ifade kullanmamıştır.⁶ Yine, Fuzulî'nin 400. ölüm yıl dönümü münasebetiyle yayımlanan *Fuzulî - Leylâ ve Mecnun (İngilizce Tercümesi)* adlı eserde Cunbur, *Sohbetü'l-esmâ*'ın Fuzulî'ye ait olup olmadığı konusundaki münakaşaların devam ettiğini ifade eder.⁷

³ "...muharrir, bunun Fuzulî'ye aidiyetini, hiçbir delile dayanmayarak, ileri sürmektedir. 1925'te Bakü'de gördüğüm bu eserin Fuzulî'ye ait olmadığına kat'i surette kaniim. Eserde şairin adı geçmediği gibi, üslûp ve eda, nazım tekniği de Fuzulî'nin eserleri ile mukayese edilemeyecek kadar, iptidaî ve değersizdir. Şimdiye kadar hiçbir kaynakta adı geçmeyen ve eski nüshalarına tesadüf edilmeyen böyle bir eserin Fuzulî'ye isnadı imkânsızdır. Emin Âbid'den evvel, 1925'te Bakü'de neşredilen *Fuzulî* adlı makaleler mecmuasında tesadüf edilen bu iddia tamamıyla yersizdir ve bu eser, Fuzulî'den epey sonra, alelâde bir şair tarafından yazılmış olmalıdır." (Köprülü, Fuat, "Fuzulî" Maddesi, *İslâm Ansiklopedisi*, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1988, C. IV, s. 697).

⁴ Karahan, Abdülkadir, *Fuzulî, Muhiti, Hayatı ve Şahsiyeti*, C. XXII, İstanbul 1949.

⁵ "...Fuzulî'ye ait olduğu henüz kesinlik kazanmamış 200 beyitlik bir mesnevidir." (Karahan, Abdülkadir, "Fuzulî" maddesi, *İslâm Ansiklopedisi*, Türk Diyanet Vakfı, İstanbul 1995, C. XIII, s. 244.

⁶ Cunbur, Müjgan, *Fuzulî Hakkında Bir Bibliyografya Denemesi*, Maarif Basımevi, İstanbul 1956, s. 103.

⁷ "Fuzulî'ye isnad olunan eserlerden *Sohbetü'l-Esmâ* ve *Cümcüme-Nâme*'nin Fuzulî'ye aidiyetleri henüz münakaşa mevzuudur." (Cunbur, Müjgan, *Fuzulî - Leylâ ve Mecnun (İngilizce Tercümesi)*, İstanbul 1959, s. 123)

Halûk İpekten, *Fuzulî, Hayatı, Sanatı, Eserleri* başlıklı kitabında Fuzulî'nin eserlerini sayarken *Sohbetü'l-esmâr*'ı da belirtir. Ancak, Fuzulî'ye ait olduğunun tartışmalı olduğunu söyler.⁸

Son olarak, Sedit Yüksel, *Türkoloji* dergisinde yayımladığı "Sohbetü'l-Esmâr Fuzulî'nin Değildir" başlıklı makalesinde eser üzerine yapılmış çalışmalar, yayınlar; eserin üslûbu ve konusu hakkında bilgi verdikten sonra, eserin niçin Fuzulî'ye ait olmadığına dair 11 madde-lik delil sunar. Eserin dil özelliklerine ve kelime hazinesine bakarak, İran Azerbaycan'ında ve oradaki Türklerden biri tarafından kaleme alınmış olacağı ihtimalinin olduğunu, yazılış tarihinin de günümüzden en çok iki yüzyıldan geriye götüremeyeceğini belirtir. Makalesinin sonunda eserin düzeltmeli metnini yayınlar.⁹

⁸ "...Fuzulî'ye ait olduğu tartışmalı Türkçe bir mesnevidir. İçinde Fuzulî'nin adı geçmeyen, kaynaklarda ve külliyat yazmalarında bulunmayan bu mesnevinin Fuzulî'nin olduğu bazı yazarlarca kabul edilmemiştir." (İpekten, Halûk, *Fuzulî, Hayatı, Sanatı, Eserleri*, Ankara 1991, s. 47-48.)

⁹ "1. Eserde Fuzulî mahlâsı geçmemektedir; 2. Fuzulî'nin *Türkçe Divanını* baskıya hazırlarken beyit beyit gözden geçirdiğimiz 70 kadar Fuzulî yazmasının ve içlerinde Fuzulî'nin manzumelerinin de yer aldığı yazma şiir mecmualarının hiçbirinde *Sohbetü'l-Esmâr*'a, ondan alınmış beyit ya da beyitlere rastlamadık; 3. Emin Âbid'e gelinceye kadar, Fuzulî'den bahseden, biyografik ya da bibliyografik (yazma, basma) eserlerin hiçbirinde, şairin *Sohbetü'l Esmâr* adlı mesnevisinin varlığından söz edilmemiştir; 4. Eserde Fuzulî'nin manzumelerinde rastlamadığımız kelime ve ifadelerle rastlıyoruz. Eserde, danış- (de-, konuş-) kökünden "danışma" (85, 97, 138) kelimesi geçmektedir. Aynı şekilde, dört beyitte yer alan apar- (götür-) sözü de Fuzulî'ye yabancıdır: aparsalar (48), aparırlar (95, 134), aparıp (157). Yine, "olurdun" yerine olardın (66); "der idi" ya da "derdi" yerine deyerdi (151, 152, 153, 154) söyleyişleri, Fuzulî'nin eserlerini verdiği Türkçenin Âzeri lehçesinde yeri olmayan fonetik özelliklerdir. Aşağıya aldığımız şekiller de Fuzulî'nin Türkçe manzumelerinde geçmez: olupdu (5), koyupdu (54), dolupdu (94), edipdi (106), dönüpdü (166), veripdi (199); 5. '...Zîrâ ki ilmsüz şi'r esâsi yoh dîvâr kimi olur ve esâssuz dîvâr gayet de bî-i'tibâr olur" diyen Fuzulî her halde "Her elsineden..." (5) fâhiş hatasını yapmazdı; 6. Üzüm ile ilgili olarak anılan *kişmiş* ve *mevîz'e*; bir de bir tür kavuna verilen germek adına, özellikle, İran'da rastlanıyor; 7. Âlubâlû (Vişne) ve Zogal (Kızılıcak) ise Doğu Anadolu (Iğdır), Kafkas ya da İran Azerbaycanı'na özgü adlardır; 8. Manzumenin şairi bostan (bûstân)'ı bahçe, çiçek bahçesi değil de bostan (kavun, karpuz tarlası) anlamında kullanmıştır. Bu kullanım yalnız Fuzulî'ye değil Divan şiirine de yabancıdır; 9. *Şeklîmi dahi edipdi pistân / Pistân severler cümle merdân* (106) gibi hafiflikleri, *Ger eşşege mahmil etseler çul, Ol çulu münakkaş ola gül gül / Eşşekde zevâl hem kem olmaz, Min ba'd eşşek âdem olmaz* (109, 110) cinsinden kabalıkları ve zevksizlikleri Fuzulî'ye mal etmek haksızlık olur; 10. Eserde, aruz tekniği ve kafiye düzeni bakımlarından da aksamalar göze çarpmaktadır; 11. Yine, Fuzulî gibi bir şair kendinden "huceste-sîmâ"

Sohbetü'l-esmâr'ın baskıları:

Hamit Araslı, tarafından Bakû'de yayınlanan *Fuzulî, Eserleri* adlı dört ciltlik külliyyatta *Sohbetü'l-esmâr'ın* baskılarıyla ilgili olarak şu bilgiler verilmektedir: 19. asırdan önce Tebriz şehrinde kurulmuş olan ilk Azerbaycan matbaasında eser taş basması olarak küçük kitap şeklinde neşredilmiştir. Neşir tarihi malûm olmayan bu taş basmasının başlığı *Kitabi Söhbätül-Äsmari Füzulî'* dir. Şiirler nesir gibi art arda yazılmış, ancak, mısralar arasında boşluk bırakılmıştır. Eser bittikten sonra ise "Eyzân Äş'ari Türki" başlığıyla Fuzulî'nin gazellerinden örnekler verilmiştir.

Eserin bir diğer nüshası ise, Emin Âbid'in 1927 yılında *Hayat* dergisinde yayımlanan makalesinde gördüğünü belirttiği 1304 (1886) tarihli bir *cönk* içindeki el yazması nüshasıdır.

Hâmit Araslı ise eserin el yazması nüshalarından hareket ederek 1958 yılında Bakû'de Azerî lehçesiyle *Füzuli Äsärläri* adını taşıyan dört ciltlik külliyyatın ikinci cildinde¹⁰ eseri yayımlamıştır.

Türkiye'de, ilk olarak 1960 yılında Karadeniz Bölgesi Fındık İhracatçıları Birliği Umumî Kâtibi Kemal Peker tarafından *Sohbetü'l-Esmâr ve Fındık* adıyla yayımlanmıştır.¹¹ Başlığa "fındık" kelimesinin ilâvesine rağmen, 200 beyitlik mesnevîde "fındık" yalnızca iki yerde geçmektedir. Peker, "Fındık Üzerine Etüd ve Dökümanlar" başlığıyla fındık üzerine yayımladığı kitaplara 21. yayını olarak *Sohbetü'l-Esmâr'ı* sunar-ken, Fuzulî'nin hayatı, eserleri hakkında da bilgi vermiştir. Metnin sonunda ise küçük bir sözlük mevcuttur.

Son olarak metin, Sedit Yüksel tarafından yayınlanmıştır. Yüksel, Hamit Araslı'nın ve Kemal Peker'in yayınladığı metni karşılaştırmak suretiyle eserin yeni metnini ortaya koymuştur. Her iki metinde gördüğü noksanlık ve yanlışlıkları, bu metinlerden bazen birine bazen de öbürüne bakarak tamamlama çalışmıştır.¹²

(kutlu uğurlu kişi) diye bahsetmez. Bütün Divan şairleri gibi, Fuzulî de benlik davası gütmeyiz; o da öbürleri gibi, ancak sanatçılığı ile övünür." (Yüksel, Sedit, "Sohbetü'l-Esmâr Fuzulî'nin Degildir, *Türkoloji Dergisi*, S. 1, Ankara 1972, C. IV, s. 115-136.)

¹⁰ Araslı, Hâmit, *Fuzulî Eserleri*, Bakü 1958, C. II, s. 266-277.

¹¹ Kemal Peker, Önsözde "Fuzulî ve meyvelere ait bir eseri 405 yıldan beri bilinen ve fakat bugüne kadar yurdumuzda henüz yayınlanmamış bulunan *Sohbetü'l-Esmâr'*, (Meyvelerin sohbeti) fındık bölgesine 1961 yılının ve mahsulünün hayırlı ve bereketli olması dileğiyle sunmaktan bahtiyarlık duyarız" demektedir.

¹² Yüksel, Sedit, "Sohbetü'l-Esmâr Fuzulî'nin Degildir", *Türkoloji Dergisi*, S. 1, Ankara 1972, C. IV, s. 115-137.

Sohbetü'l-esmâr'ın konusu, dili ve üslûbu

Sohbetü'l-esmâr, aruzun *mef'ûlîi mefâilün fe'ûlün* vezniyle yazılmış, 200 beyitlik bir mesnevîdir.

Mesnevî, bir bağ tasviriyle başlar. Baharla birlikte bitkilerin filizlendiği, güllerin açıldığı, bülbüllerin şakıdığı, yaseminlerin süslendiği bağı seyretmek ve gezmek üzere *huceste-sîma* (kutlu kişi) bağa girer. Bağa girdiğinde meyvelerin ve yemişlerin her birinin kendilerini övdüklerini görür: Ekşi erik (*âlûçe*) her türlü hastalığa şifa verdiğini, her derde deva olduğunu söyleyerek Allah'a şükretmektedir. Bunu duyan erik (*âlû*) kendisini kaybeder ve "Ey ağlayan, övünme, utanmıyor musun? Zira ekşi (ve) alçaksın sen!" diyerek, rengiyle övünür. Kiraz (*kilâs*) bu sözler üzerine "Kendini bu kadar övdün, haddini aştın, sözünü kısa kes!" diyerek, kendisinin bir yıldız, peri hatta melek olduğunu söyler. Zerdali (*zerdâlû*), kirazın sözlerinden âdeta kudurur ve nâra atarak "Bir damla su bir de kemiksin. Seni yiyene zarar verirsin. Bütün varlıkların aslı (Allah) bana "zerdali" adını koymuştur. Bazen zümrüt gibi yeşil olurum. Bazen de bedenim yaldızlı olur." der. Elma (*alma, tuffâh, sîb*) söylenenlere kulak kabartıp, "Ey, karnı veremli, göğsü yarık ve ey elbisesi tozlu, lezzeti vasat! Seni yiyen herkesin karnı şişti ve belâ denizinin içine düştü." diyerek kendini methetmeye başlar. Bu methi duyan armut (*emrûd*), "Her hastaya ben şifa veririm. Her ortama ben eğlence veririm." diyerek övünür. Bunun üzerine üzüm (*engûr*), armuta "Ey illetinden rengi sararmış, güçsüzlüğünden başı yana (eğilmiş) kendi kendine tabip oldun ve hastalara nasip oldun. Kendine ihtiyacı olan başkalarına derman olur mu? Kel kendi başının çaresini bulsaydı (kendi kendinin) tabibi olurdu. Önce kendine deva bul ondan sonra hastalara şifa ver!" tarzında konuşunca bunu duyan ayva (*heyvâ, sefercel*), üzüme "Çeneni kapat! Bir kadeh mey ile mutlu etsen o mutluluğu kedere dönüştürürsün. Lezzet, renk ve tat bendedir. Bağ ve bahçe kokumla doludur." der. Ayvanın konuşmasını duyan portakal (*nârinç*), hiddetle söze karışır: "Nefretten ve kinden rengin sararmıştır. Karnın kurtçuk, nefret ve kin ile doludur. Tenimdeki elbiseyle yüz (kez) övünürüm. Hiç kimseye vermediği elbiseyi bana bahşetmiştir. Şekli de memeye benzetmiştir ve bütün erkekler memeyi severler." der. Portakalın övünmelerine turunç şu cevabı verir: "Ey aşağılık, bu elbiseyle övünme! Eşeğe (bile) çul giydirsele, o çul gül nakışlı olur. Ben yiyeceklerin şahının ta kendisiyim, yemişler içinde padişahımdır." tarzında konuşarak kendisini şah ilân eder. Bunu duyan nar (*nâr, rümân*), "Dünya meyveleri benim ölçüm değil! Cennet bağı benim kaynağımdır. Por-

takal ve turunç kölemdir, ayva ile elma hizmetçimdir. Her tanem yuvarlak kırmızıdır.” diyerek kavgayı daha kızıştırır.

Bunun üzerine hurma (*hurmâ, rüteb*), peygamberlerin yiyeceği olmakla, aslı ve soyu ile övünür. Bu övünmeyi duyan badem (*bâdâm*), hurmayı ayıplar ve kınar. Ardından şamfıstığı (*piste*), bademe sataşır. Bir yandan şeftali (*şeftâlû, hoh*), fıstık, ığde (*suncud*), kestane (*şahpâlûd*), fındık, hünnap (*innâb*), dut (*tût*), vişne (*âlubâlû, kilenâr*), incir, kızılçık (*zagal*), ceviz (*ceviz*) ve limon (*lîmû*), bu sözleri işitir. Her biri bir masal anlatmaya başlar. Şeftali ben padişahım, fıstık yıldızlar içinde ayım, ceviz ben pehlivanım, incir cihanın meşhuruyum, hünnap ben üstünüm, kızılçık ise ben sana benzerim der. Vişne, kendisini anlatırken dut da bağın papağanı olur.

Bu kavgalar, bağa dinlenmek üzere gelen *huceste-sîmâ'* nın keyfini kaçırrır, yollara düşer ve bir bostana gelir. Bostanda da aynı kavgalar devam etmektedir. Hıyar, salatalık (*hıyar*), Allah'a şükürler etmektedir. Bunu duyan germek “Hem bir lezzetin hem de bir adın yoktur. Tadın manda etine dönmüştür.” diyerek, hıyarı kötüler ve kendisini övmeye başlar. Bu övgüleri duyan karpuz (*karpuz, hinduvâne*) da niteliklerini anlatmaya başlar. Kavun şiddetle alevlenip, karpuzla vezirliği, germeğe vekâletliği, hıyara mülâzımlığı, şamamaya da hizmetçiliği uygun görür. Kavun, bostancıya emrederek hıyarın derisini yüzdürtür, germeği yaralar, karpuzu ortadan ikiye ayırır, şamamayı da bir kenara atar. En sonunda da kendi başını keser. Bütün bu olanları gören, büsbütün keyfi kaçan *huceste-sîmâ'*, bu dünyada vefa olmadığını, cefanın çok olduğunu anlar.

Kısaca konusu özetlenen *Sohbetü'l-esmâr'* da meyvelerin hepsinin bir yönleriyle övünmelerini, kavgalarını sunan şair, bir taraftan meyvelerin özelliklerini anlatırken bir taraftan da devrindeki mevcut meselelerden bahsettiği sonucunu çıkarabiliriz. İnsanların, mala, paraya pula, giyime, soya sopa güvenmesinin yanlış olduğunu da vurgulamaya çalışmaktadır. Övünen her meyvenin muhalifi ona verdiği cevapta meyvenin rengine, tadına, yapısına ait bir özelliği eksik görüp kötülemekle beraber, insanlar arasındaki kötü özellikleri de tenkit etmiş olur.

*Dünyâ işinin medârı yohdur
Hiç kimseye i'tibârı yohdur*

*Eyler birisini sâhib-i tâc
Ol birisin eyler ona muhtâc*

Mısralarından anlaşıldığı üzere; şairin tenkit ettiği bir husus da; dünyanın *sahib-i taçlara* ve *muhtaçlara* bölünmesidir. Şair bu düşüncesini bu köhne evin (dünyanın) vefası olmadığı; kaygı, keder ve cefasının çok olduğu mısralarıyla tamamlar:

*Bu köhne evin vefâsı yohdur
Endûh ü gam ü cefâsı çohdur*

Eserin dili ve üslûbu konuşma diline dayalı olup, bütününde teşhis ve intak sanatları hâkimdir. Alegorik bir anlatımı vardır. Eser daha çok, halk için yazılmış sade anlatımlı halk hikâyelerini andırmaktadır.

Sohbetü'l-Esmâr'daki meyve adları

Eserde, 31 adet meyvenin adı geçmektedir. *Huceste-sîmâ'*'nin bağa ve bostana girdiğinde rastladığı meyveler metindeki sırasıyla şunlardır: Ekşi erik (*âlûçe*)¹³, erik (*âlû*), kiraz (*kilâs*), zerdali (*zerdâlû*), elma (*alma*, *tuffâh*, *sîb*), armut (*emrûd*), üzüm (*engûr*), ayva (*heyvâ*, *sefercel*), portakal (*nârinç*), turunç, nar (*nâr*, *rümân*), hurma (*hurmâ*, *rütteb*), badem (*bâdâm*), şamfıstığı (*piste*), şeftali (*şeftâlû*, *hoh*), fıstık, iğde (*suncud*), kestane (*şahpâlûd*), fındık, hünnap (*innâb*), dut (*tût*), vişne (*âlubâlû*, *kilenâr*)¹⁴, incir, kızılıçık (*zoga*), ceviz (*cevz*), limon (*lîmû*), hıyar, salatalık (*hıyar*), germek (*erken yetişen bir kavun türü*), karpuz (*karpuz*, *hinduvâne*), şamama (*şemmame*, *bir kavun türü*)¹⁵, kavun.

¹³ *âlûçe* 'küçük ekşi erik' (Yüksel, Sedit, "Sohbetü'l-Esmâr Fuzulî'nin Değildir", *Türkoloji Dergisi*, S. 1, Ankara 1972, C. IV, s. 118); Yonus eriği, Yunus eriği *Prunus divaricate Ledeb* - Meyveler olgunlukta 15-30 mm çapında sarı, kırmızı veya mor renkli, eş anlamlısı Alça, Alsa (Kars, Van) (Baytop, Turhan, *Türkçe Bitki Adları Sözlüğü*, Ankara 1997, s. 101.)

¹⁴ *kilenar* 'bir tür nar' (Yüksel, Sedit, "Sohbetü'l-Esmâr Fuzulî'nin Değildir", *Türkoloji Dergisi*, S. 1, Ankara 1972, C. IV, s. 118.) Ancak, *kilenar* sözcüğü *alubalu* ile eş anlamlı olarak *vişne* karşılığında kullanılmış olmalıdır: *gilenar is. bot.* vişne (vişne (Altaylı, Seyfettin, *Azerbaycan Türkçesi Sözlüğü I*, İstanbul 1994, s. 526); *al-bali is.* koyu kırmızı renkli, sulu meyve, *gilenar*, ekşi kiraz, vişne (Altaylı, Seyfettin, *Azerbaycan Türkçesi Sözlüğü I*, İstanbul 1994, s. 86); *âlu bâlu* an armayla, or sour cherry (Steingass, F., *A Comprehensive Persian - English Dictionary*, Beyrut 1975, s. 95.)

¹⁵ *şamama is. ar.* çok güzel kokulu ve tatlı, genelde yenmeyen ve süs için eve konan kavun türü (Altaylı, Seyfettin, *Azerbaycan Türkçesi Sözlüğü II*, İstanbul 1994, s. 1075.)

Metinde, meyvelerin bazıları Arapça ya da Farsça karşılıklarıyla verilmiştir: Elma için *alma*, *tuffâh*, *sîb*; nar için *nâr*, *rümân*; ayva için *heyvâ* ve *sefercel*...

Eserin yazıldığı coğrafyada hangi meyvelerin yetiştiği konusu da bilgimize sunulmaktadır. Meyvelerin sıralanışında, birbirine benzer şekil ve büyüklükte; birbirine benzer tatta olanların sıralanışı da dikkati çekmektedir: Erik, kiraz; elma, armut; portakal, turunç; fıstık, iğde, kestane, ceviz, fındık; vişne, kızılıçık; germek, karpuz, şamama, kavun...

Sonuç olarak, eserin Fuzulî'ye ait olup olmaması tartışmaları bir tarafa, metin konusu ve üslûbu bakımından Türk edebiyatının ilginç örnekleri arasında sayılabilir. Eser, çeşitli yönlerden yeniden ele alınıp, inceleme ve değerlendirmeyi beklemektedir.

SOHBETÜ'L-ESMÂR

Gavvâs-i bevâhir-i rivâyet
Seyyâh-i bevâdi-i hikâyet

Bir tavr ile devr edip zemâne
Bir özge fezâ yetip cihâna

Deryâ-yi revâyeti üzende
Sahrâ-yi hikâyeti gezende

Ebvâb-i hayâl olundu meftûh
Emvât-i nebâta etdi çün rûh

Düzmüş bu nizâm ilen güherler
Vermiş bu edâ ilen haberler

Çün neşv ü nemâ bulup çemenler
Çâk etdi nebât pîreherler

Kim var idi bir huçeste-sîmâ
İdrâki temâm tab'ı garrâ

Mey neş'e ile ayağ çekdi
Lâle cigerine dağ çekdi

Eşyâ' tekellümüünden ârif
Her elsineden olupdu vâkıf

Nergis ki göz açdı bâğa girdi
Bir bahmak ilen.öziün yitirdi

Bir gün ki Şeh-i Sipîhr-i Râbi'
Tîgini Hamel'de kıldı lâmi'

Kec-gerden olup benefşe-i zâr
Bir neş'e-i meyle oldu hammâr

Teshîr-i Hamel kılan zemanda
Hûn-ı Hamel ahıdan zemanda

Gonce yahasin eyledi çâk
Bülbül bahuban olup ferahnâk

Cârî olup her taraf gezende
Her sebze-gehe güzâr edende

Bağ içre açıldı kırmızı gül
Başladı enîn ü nâle bülbül

El-kıssa fezâlanıp çemenler
Hoş tâze geyindi yâsemeniler

Seyr etmek için o pâk-dâmen
Tutdu reh-i bâğ ü taraf-i gülşen

Her bâğa güzer eden zemanda
Her meyveye bir nazar kılанда

Gördü ki fevâkih ü semerler
Öz özüne iftihâr ederler

Âlûçe ederdi şükr-i Settâr
Kim men kimi hoş cihanda kim var

Teb-lerzeyeye men şifâ verirem
Telhî-i feme safâ verirem

Eklinden olur baş ağrısı dûr
Demiş hükemâ bu sözü cümhûr

Ol sözüni âhire yetirdi
Hişmandan Âlû özüni yitirdi

Âlûçeye söyledi ki ey zâr
Fahr eyleme eylemez misen âr

Kim turşu dahi zelîlsen sen
Esmâr ara alîlsen sen

Eklinde senin kamaşı dişler
Hoş-tab'lara rutûbet işler

İflîçe vü güft cümle âzâr
Seni yiyene olur sezâvâr

Ol Kadir-i bî-misâl ü hem-tâ
Âlûya meni kılıp müsemmâ

Çün dürr-i kalender-i bî-hûşem
Yüz min tarafa saçıldı hûşem

Geh sebze vü gâh erguvânî
Geh sürh ü sefîd za'ferânî

Onun sesini Kilâs eşitdi
Bu zarb ile ona ta'ne etdi

K'ey nâ-kes ü dûn utanmadın mı
Âzerm oduna yanmadın mı

Kendüzini bunca vasf etdin
Kurtar sözüni ki hadden ötdün

Her kim seni yese etmez ehlâl
Günde gerek ona üç kere bâl

Ol dem ki meni Hak etdi zâhir
Verdi tenime libâs-i fâhir

Rahtım kimi yohdu hîç cevher
Cismim kimi yohdu hîç gevher

Geh Zühre vü gâh Müşterî yem
Gâhî melek vü gehî perîyem

Serv ağacı tekdir her butağım
Hûblar çekerler iştiyâkım

Zerdâlû eşitdi na'ra urdı
Kim Kilâs'ı görgilen kudurdu

Dedi ki ey ahkar-i zemâne
V'ey zâg ü kelâga âb ü dâne

Ne fahr ile özüni ögersen
Bu ayb ile sen ne fahr edersen

Bir katre su bir de üstühansan
Her kim ki yese ana ziyansan

Ger seni kurutsa bâğbanlar
Âhir günii çok çeker ziyandar

Ol asl-i binâ-yi cümle bünyâd
Zerdâlu mene koyupdu hem ad

Gâh sebz oluram zümürrüid-âsâ
Gâhi bedenim olur mutallâ

Ger meni kurutsa bâğbanlar
İster meni cümle kârvanlar

Her kanda aparsalar azîzem
Her tebha biraksalar temizem

Erik söziin Alma gûş kıldı
Acıhlanuban hurûş kıldı

K'ey karnı veremli sînesi çâk
V'ey câmesi tozlu lezzeti hâk

Hâsiyyetini ki sen bilirsen
Kendüzine rîşhand edirsen

Her kim ki seni yedi karnı şişdi
Deryâ-yi belâ içine düşdü

Envâ-i belâ vü derd ü sevdâ
Seni yiyene olur müheyyâ

Ol Kadir ü hayy ü ferd ü fettâh
Adımı benim koyupdu Tuffâh

Hem çihreme verdi sürh rengi
Hem eğnime atlas-i frengî

İki yârun arasında mahrem
Yoh men kimi kahrda mukaddem

Hem peyk-i nigâr-i nâzenînem
Hem kasıd-i yâr-i meh-cebînem

Teblîğ-i risâletimde söz yoh
Tefhîm-i belâgatimde söz çoh

Halvet-geh-i yâra ehl-i sırrem
Ma'sûkına âşıkı etirem

Bir bezmde ger ola müyesser
Tecmî-i fevâkih ü semerler

Men hem ger o bezmde bulunsam
Esmâr içinde hâzır olsam

Cümle meni intihâb ederler
Hem gayrdan ictinâb ederler

Alma eder idi yüz tefâhur
Emrûd özünü kıldı zâhir

Seslendi ki ey fesâd-i devrân
V'ey müside-i misâl-i şeytân

Ger kabil-i iftihâr olupsan
Alma adını niçün koyupsan

Ger yahşı olardın al diyerdin
Alma niçün adını koyardın

Ol Hazret-i lâ-yezâl-i ma'bûd
Ad koydu mene latife Emrûd

Verdi mene yahşı hâsiyyetler
Hem eklime çoh çoh âfiyyetler

Her hasteye men şifâ verirem
Her çergeye men safâ verirem

Emrûd ederdi vasf hâlin
Bilmezdi öz işinin meâlin

Nâgeh sesini eşitdi Engûr
Gayza gelip oldu mest ü mesrûr

Engûr'a dedi ki yum dehânın
Danışma ki lâl ola zebânın

.....
Emrûd'a o dem hitâb kıldı

Şuglün gam ü mihnet ü elemdir
Medhin özüne temâm zemdir

K'ey rengi sararmış illetinden
Başı yana za'f-i kuvvetinden

Bir kesle ki ittihâd kılsan
Bir câm mey ile şâd kılsan

Öz başına sen tabîb oldun
Bîmârlara nasîb oldun

Ol şâdlığı temâm olur gam
Gam üstüne gam gelir dem-â-dem

Kendüizine vardır ihtiyâcın
Eyler misen özgeler ilâcın

Evvêl ki eder hilâf-i ahkâm
Dahı hem olur cihanda bed-nâm

Dahı kel eger tabîb olurdu
Evvêl başına devâ kılırdı

Hem ekl-i müreccahı olur fasl
Hem cehl-i mürekkebi olur vasl

Evvêl varıp özüne devâ ver
Ondan sonra hastene şifâ ver

Ger mün'im ola gider tılâsı
V'er müflis ola gider hayâsı

Ol Câ'il-i zulmetin ile'n-nûr
Ad koydu men-i harîfe Engûr

Ol cümle-i müşkili eden hall
Adımı benim koyup Sefercel

Verdi mene türlü hâsiyetler
Lûtf etdi mene çoh âfiyetler

Var lezzet ü reng ü tad mende
Hem nâm ü lakab hoş ad mende

Men sebze vü kişmiş ü mevîzem
Esmâr içinde çoh lezîzem

Itrımla dolupdu bâğ ü bâğçe
Hem menzirim oldu dağ ü dağçe

Mendendi şerâb-i erguvânî
Mendendi süür ü şâdmânî

Meni aparırlar her diyâra
Hem tuhfe verirler her nigâra

Men sâki-i meclis-i vefâyem
Zînet-dih-i mahfil-i safâyem

Kendüizini vâsf iderdi Heyvâ
Nârinç eşidiben oldu peydâ

Turşî ile hem-nîşîn menem men
Helvâ ile hem-karîn menem men

Heyvâ'ya hitâb kıldı k'ey zâr
Danışma ki sende yoh meger âr

Heyvâ eşidip bu güft-ü-gûyu
Gayza geliben sarardı rûyu

Rengin sararıpdı bugz ü kinden
Yokdur haberin meger özünden

Min ta'ne eder sana halâyık
Onlar ki dedin sana ne lâyıık

Ser-defter-i meyvecât-i bâğem
Esmâr içinde çün çerâğem

Karnın dolu kirm ü bugz ü kîne
Kirme bedeninin olup hazîne

Her ne ki desem ziyâdeyem men
Kim dâima sebz ü tâzeyem men

Medhin öziünü mezemmet eyler
Vasfin sene cümle la'net eyler

Bu sözleri nâr edip tefehhiim
Ağzın açıp eyledi tebbessüm

Ol leyli nehâr eden günü şeb
Nârinç'e kılıp meni mülakkab

Kim rengine fahr ederdi Nârinç
Hem öziünü vafş ederdi Turunç

Lutf etdi mene kabâ-yi fâhir
Ol don ile eylerem tefâhur

Dedi ki nedir bu güft-ii-gûlar
Bî-fâide bâtil ârzûlar

Yüz şükür ederem men ol Hudâ'ya
Yüz fahr tenimdeki kabâyâ

Ger reng ile olsa işve vü nâz
Reng içre şikûfem oldu mümtâz

Bir don mene lutf eyleyipdir
Kim gayrıya dahı vermeyipdir

V'er kimse ederse sû-i tahsîn
Var mende zülâl-i türş ü şîrîn

Şeklîmi dahı edipdi pistân
Pistân severler cümle merdân

Kendüzîmi medh etmezem men
Öz hâlîmi şerh etmezem men

Yüz fahr ile söyler idi Nârinç
Nâgeh sesini eşitdi Turunç

Kim meyve-i ravza-i Cinân'em
Nâm ü lakab ile men Rümân'em

Güftâra gelip dedi ki ey dûn
Fahr etme kabâyâ kim nedir don

Dünyâ semeri mene ne nisbet
Kim me'hazım ola bâğ-i cennet

Ger eşşeğе mahmil etseler çul
Ol çulu menakkaş ola gül gül

Nârinç ü Turunç çâkerimdir
Heyvâ ile Sîb nökerimdir

Eşşekde zevâl hem kem olmaz
Minba'd eşşek âdem olmaz

Her dânem olupdu la'l-i galtân
Her cevher ana olupdu hayrân

Ol gazi-yi haşır ü neşır ü mî'âd
Turunç mene koyupdular ad

Nâr öz sıfatını vafş etdi
Bâğ içre sesin Ruteb eşitdi

Men efşûre-i ta'âm-i şâhem
Yemişler içinde pâdşâhem

Hışm ile o dem ayağa durdu
Kahr ile Enâr'a na'ra urdu

K'ey bâğ-i behiştten uran dem
Senden değilem o vasfda kem

Piste ki eşitdi ağzın açdı
Bâdâm'a bu nev'ilen sataşdı

Men kabil-i ekl-i enbiyâyem
İftâr-i cemî-i etkiyâyem

K'ey bağlı dehânı hissetinden
Pûşîde yüüzü le'âmetinden

Meşhûr Acem'de vü Arab'da
Ma'rûf hem aslda nesebde

Bir zerre senin sahâvetin yoh
Bî-hadd ü aded hasâsetin çoh

Me'kûl-i temâm-i hâs ü âmem
Seyyâh-i bilâd-i Mısr ü Şam'em

Min daş yetişmeyince câna
Kannâdiye vermesen ki dâne

Ez-bes ki menem habîb-i ahbâb
Bu vech ile mene çohdur elkab

Hallâk-i cihân-i zulmet ü nûr
Piste benim adımı koyupdur

Hest âviy ü zâhid-i müfettel
Hem eş'emiy ü dahu müfercel

Gonce kimi ağzım açmışam men
Her tâlibe dâne saçmışam men

Hoş buk'alar içre hâzirem men
Meşhedlere çün mücâvirem men

Bir yandan eşitdi Hoş ü Fıstık
Hem Suncud ü Şahpalud ü Fındık

Sürtelle meni mezâr-ı yâra
Tuhfe aparırlar her diyâra

İnnâb ile Tût Âlubâlû
İncir ü Zogal ü Cevz Lîmû

Vasfını Ruteb çün etdi itmâm
Yüz hışm ile na'ra urdu Bâdâm

Her biri bir âfet-i zemâne
Her biri sölerdi bir fesâne

Hurmâ'ya dedi ki ey cihan-gerd
Zemminde senin besinde bu ferd

Şeftâlu deyerdi pâdşâhem
Fıstık ki encüm içre mâhem

Geh Bağdadî'sen geh İsfahanî
Hercâiliğin tutup cihânı

Hem cevz deyerdi husrevem men
Fındık deyerdi serverem men

Vasf eylemeğinde hadden ötdün
Danışma ki sen meni eritdin

Lîmû ki menem bu bâğa mahmûd
Şâhem ki deyerdi Şahpâlûd

Çoh türlüce hâsiyet benim var
Şerh etmeğe özüüm eylerem âr

Hem Cevz deyerdi pehlevânem
İncir ki şöhre-i cihânem

Kim âb-ı nebât ü nukl ü helvâ
Olur men-i zârdan müheyyâ

İnnâb deyerdi men vecîhem
Zogal ki men sene şebîhem

Hem vasf edip öziin Kilenâr
Tut oldu ki bâğa tûti-i güftâr

Kıldı nazar ol huçeste-sîmâ
Gördü ki olup bu bağda gavga

Gelmişdi ki eyleye seyâhat
Lezzet aparıp kıla ferâgat

Gördü ki bâğ içre yohdu lezzet
Fesh eyledi azmin etdi ric'at

Düşdü yola hem gözetdi hâne
Nâgeh yolu düşdü bûstâne

Bir nev'ile gördü bûstânı
Az kaldı ki terk ede cihânı

Eylerdi Hıyar şükr-i Hâlik
Kim kıldı meni cihanda hâzık

Eklimde olur marîz dil-serd
Vasfımla benim besimdi bu ferd

Men dâfi'-i derd-i merhikatem
Merhem-nih-i serd-i mutbikatem

Germek ki eşitdi bu mekali
San kim mütegayyir oldu hâli

Üz tutdu Hıyar'a k'ey cefâ-kâr
Bu vasf sene değil sezâ-vâr

Yohdu lezzetin hemin bir adın
Câmûş etine dönüpdü tadın

Ol medhlerin sene ne lâyık
Ol vasflara menem muvâfık

Men hastalara şifâ verirem
Hem kalblere safâ verirem

Var emzice ile i'tidâlim
Her tab'ile mu'tedildi hâlim

Germek söyler idi yüz fesâne
Bu yandan eşitdi Hinduvâne

Bir na'ra çekip hurûş kıldı
Deryâ kimi taşıdı cûş kıldı

Dedi ki meger bu hâsiyetler
Men muhtereme değil müyesser

Men sînelere safâ verirem
Men dîdelere cilâ verirem

Safrâ vü harârete devâyem
Baş ağrısına aceb şifâyem

Hoş ta'm lezîz rengim ahmer
Suyum dahı çün zülâl-i Keuser

Bîmârlara devâ menem men
Hem hastalara şifâ menem men

Evsâfın ederdî Hinduvâne
Kavun eşidip çekip zebâne

Vermişdi çü Karpuz'a vezâret
Hem Germek'e mansıb-i vekâlet

Etmişdi Hıyar'ı çün mülâzim
Şemmâme'ni hem özüne hâdim

Bostancı'ya emr kıldı Kavun
Verdirdi cezâsını buların

Soydurdu derisini Hıyar'ın
Aldırdı elinden ihtiyârın

Hem Germek'e urdu nice yâre
Cismini eletti pâre pâre

Karpuz'u o demde şakkalatdı
Şemmâme'ni bir kenâra atdı

Bildi ki bu dehrde vefâ yoh
Dünyâni seven çeker cefâ çoh

Dedi ki menem sizin penâhız
Bu bûstan içre pâdşâhız

Pes etdi yakîn ol cefâ-keş
Olmaz bu cihanda kimse dil-hûş

Şeh meclisine musaddarem men
Esmâr içinde serverem men

Bildi ki olup bu dehr fânî
Terk eyledi lezzet-i cihânî

Her kim yese meni kılrsa rihlet
Yeter ona rütbe-i şehâdet

Diinyâ işinin medârı yohdur
Hiç kimseye i'tibârı yohdur

Itrüm dahi itr-i müşge benzer
Ne müşg ki belki itr-i anber

Eyler birisini sâhib-i tâc
Ol birisin eyler ona muhtâc

Vermişse mene zülâl-i Kevser
Sâkîsi o Kevser'in de Hayder

Leylâ'ya verip îzâr-ı gül-gûn
Kays onu görende ola Mecnûn

El-kıssa ki bûstanda Kavun
Vasf etdi öziünü hadden efzûn

Hem Yûsuf'a verdi hüsn-i zîbâ
Oldu ona mübtelâ Züleyhâ

Gayz ile o dem ayağa durdu
Öz başını hışm ile ayırdı

Azrâ'ya veripdi hüsn-i bî-had
Kılmış ona Vâmîk'ı mukayyed

Bunu görüp o huçeste-sîmâ
Bustâna hem etmeyip temâşâ

Bu köhne evin vefâsı yohdur
Endûh ü gam ü cefâsı çohdur